

Sygn. akt I CSK 163/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 3 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa I. M. C. S.A. z siedzibą w P.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Naczelnika Urzędu
Skarbowego w R.

o usunięcie niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem
prawnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 3 grudnia 2010 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 14 maja 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód – I. M. C. S.A. w P. w pozwie skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Skarbowego w R. wniósł o usunięcie niezgodności treści księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy nr [...] z rzeczywistym stanem prawnym przez wykreślenie hipoteki przymusowej kaucyjnej wpisanej do kwoty 12.137.032 zł. Powód twierdził, że 31 grudnia 2007 r. upłynął termin przedawnienia zabezpieczonego zobowiązania podatkowego, przez co tego samego dnia zobowiązanie wygasło. W tej sytuacji, 3 stycznia 2008 r. hipoteka nie powinna być wpisana do księgi wieczystej, bowiem warunkiem powstania hipoteki było istnienie zabezpieczonej wierzytelności lub stosunku prawnego, z którego wierzytelność mogła w przyszłości powstać.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 29 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy w uwzględnieniu powództwa polecił wykreślenie hipoteki przymusowej kaucyjnej z księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy nr [...]. Wyrokiem z 14 maja 2009 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację pozwanego od wyroku z 29 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, z których wynikało, że hipoteka przymusowa kaucyjna, której dotyczyło żądanie pozwu została wpisana jako zabezpieczenie należności podatkowej, na podstawie nieostatecznej decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w R. z 10 grudnia 2007 r., o zabezpieczeniu na majątku powoda zobowiązań w podatku dochodowym od osób prawnych za 2001 r., opatrzonej 11 grudnia 2007 r. zarządzeniem zabezpieczenia z klauzulą przyjęcia zabezpieczenia do wykonania. Wniosek o wpis hipoteki został skierowany do sądu wieczystoksięgowego 13 grudnia 2007 r., a 2 stycznia 2008 r. sąd ten dokonał wpisu hipoteki. Postanowieniem z 7 marca 2008 r. Naczelnik Urzędu Skarbowego w R. przedłużył termin zabezpieczenia, zaś decyzją z 20 marca 2008 r. Dyrektor Urzędu Kontroli Skarbowej w W. określił wysokość zobowiązania podatkowego powoda w podatku dochodowym za rok 2001 r. na 9.270.046 zł. Powód zaskarżył tę decyzję, a Dyrektor Izby Skarbowej w W. orzekł o zawieszeniu postępowania odwoławczego decyzją z 18 września 2008 r. do czasu wydania przez sąd cywilny rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie, jako mającej wpływ na toczące się postępowanie administracyjne.

Sąd Okręgowy stwierdził, że ustalenie, czy w dniu dokonywania wpisu zobowiązanie podatkowe zabezpieczone hipoteką wygasło, nie zostało zastrzeżone do wyłącznej kompetencji organu podatkowego, a w związku z tym sąd cywilny może badać, czy zabezpieczona hipoteką wierzytelność istniała w dacie wpisu. Okoliczność ta stanowi element stanu faktycznego sprawy, tym bardziej, że ewentualna decyzja administracyjna ustalająca wygaśnięcie zobowiązania podatkowego miałyby jedynie charakter deklaratoryjny. Sąd przyjął, że w dacie dokonania wpisu zabezpieczona hipoteką wierzytelność pozwanego nie istniała, bo zobowiązanie podatkowe powoda przedawniło się 31 grudnia 2007 r. W tej sytuacji nie mogła też powstać hipoteka przymusowa, a skoro została wpisana do księgi, to żądanie zgłoszone na podstawie art. 10 u.k.w.h. podlegało uwzględnieniu.

Wyrok Sądu Okręgowego z 29 grudnia 2008 r. zaskarżył w całości pozwany. W skardze kasacyjnej zarzucił, że orzeczenie to wydane zostało z naruszeniem: - art. 2 § 1 w zw. z art. 1 k.p.c. przez rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego nienależącego do drogi postępowania cywilnego, lecz zastrzeżonego do kompetencji organu podatkowego; - art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c. poprzez niezawieszenie z urzędu postępowania w sprawie do czasu wydania decyzji administracyjnej w postępowaniu odwoławczym; - art. 10 ust. 1 ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361, ze zm.; dalej jako: u.k.w.h.) przez uwzględnienie powództwa mimo braku podstaw do takiego rozstrzygnięcia w materiale sprawy. Z powołaniem się na zarzuty streszczone wyżej, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania przy zasądzeniu na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym.

Powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W postępowaniu o usunięcie niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym sąd dokonuje oceny istnienia i treści praw, które zostały ujawnione w księdze wieczystej, a o wyniku postępowania

decyduje stan faktyczny i prawny sprawy istniejący w chwili orzekania (por. wyrok Sądu Najwyższego z 21 listopada 2002 r., III CKN 202/00, niepubl.). Nie oznacza to jednak, by sąd mógł dokonywać samodzielnych ustaleń co do wszystkich elementów tego stanu, a w szczególności co do kwestii podlegających rozstrzygnięciu przez organ administracji na drodze postępowania administracyjnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 sierpnia 2004 r., II CK 448/03, niepubl.).

Zasady powstania i wygaśnięcia zobowiązań podatkowych uregulowane zostały w ustawie z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. nr 137, poz. 926 ze zm.). Normuje ona w sposób autonomiczny m.in. kwestię przedawnienia zobowiązań podatkowych, a przesłanki i skutki przedawnienia tych zobowiązań zostały w ordynacji podatkowej ukształtowane w sposób odmienny od reguł przedawnienia przyjętych dla zobowiązań cywilnych w kodeksie cywilnym. Ordynacja podatkowa reguluje też tryb postępowania przed organami podatkowymi, w którym rozstrzygane są sprawy z zakresu zobowiązań podatkowych. Nie ma żadnych wątpliwości co do tego, że zobowiązanie podatkowe nie jest zobowiązaniem cywilnoprawnym, a sprawy dotyczące tych zobowiązań, z oczywistych względów, nie są „sprawami cywilnymi” w rozumieniu art. 1 k.p.c. W konsekwencji, sądy cywilne nie posiadają kompetencji do kontroli rozstrzygnięć wydawanych przez organy podatkowe ani też kompetencji do wiążącego orzekania w sprawach wymagających aktu tych organów (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z 16 października 1972 r., I PR 268/72, niepubl. i z 24 marca 2004 r., I CK 458/03, niepubl.). Analogiczne stanowisko zostało wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale z 19 listopada 2010 r. (III CZP 88/10, niepubl.), a zgodnie z nim droga sądowa w sprawach o ustalenie nieistnienia należności publicznoprawnej stwierdzonej administracyjnym tytułem wykonawczym, powstającej i dochodzonej na podstawie odrębnej regulacji prawa administracyjnego, jest niedopuszczalna.

Z przyczyn podanych wyżej, zarzut skargi kasacyjnej odnoszący się do naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 2 § 1 w zw. z art. 1 k.p.c. jest oczywiście uzasadniony. Sąd Okręgowy orzekł o istnieniu zobowiązania podatkowego poza granicami drogi sądowej wyznaczonymi przez art. 2 § 1 w zw. z art. 1 k.p.c., rozstrzygając w kwestii niemającej charakteru sprawy cywilnej. Z tego powodu

całkowicie bez znaczenia dla sprawy pozostaje podkreślana przez Sąd Okręgowy kwestia deklaratoryjnego charakteru decyzji stwierdzającej nieistnienie zobowiązania podatkowego. Niezależnie bowiem od rodzaju wydawanego w nich rozstrzygnięcia (konstytutywne, deklaratywne), sprawy dotyczące zobowiązań podatkowych należą do kompetencji organów administracji.

2. Powód wystąpił z żądaniem uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym poprzez wykreślenie z działu IV księgi wieczystej prowadzonej dla użytkowania wieczystego gruntu i dla własności budynków hipoteki, która – według jego twierdzeń – nie mogła powstać, gdyż przed datą jej wpisania wierzytelność, którą miała zabezpieczać uległa przedawnieniu. Nie ulega wątpliwości, że w sprawie istniała kwestia prejudycjalna, sprowadzająca się do konieczności uzyskania orzeczenia organu podatkowego, które stanowiłoby wiążącą wypowiedź o istnieniu lub wygaśnięciu zobowiązania podatkowego powoda w dacie, w której doszło do wpisania hipoteki mającej zabezpieczyć wierzytelność pozwanego o wykonanie tego zobowiązania. Do chwili rozstrzygnięcia tej sprawy w postępowaniu administracyjnym sąd cywilny nie dysponował więc wszystkimi przesłankami koniecznymi do oceny zasadności powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Z tego powodu zasadny jest też zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 10 ust. 1 u.k.w.h. przez stwierdzenie braku podstaw do wpisu hipoteki przymusowej kaucyjnej, chociaż Sądowi nie został dostarczony dowód pozwalający na ustalenie, że zobowiązanie podatkowe zabezpieczone hipoteką kaucyjną wygasło zanim doszło do wpisu hipoteki kaucyjnej w księdze wieczystej prowadzonej dla użytkowania wieczystego i własności budynków.

W sytuacji procesowej, w jakiej znalazł się Sąd po zawiśnięciu sprawy a przed zamknięciem rozprawy, możliwe było rozważenie dwóch rozwiązań. Po pierwsze, powództwo wytoczone na podstawie art. 10 ust. 1 u.k.w.h. mogło być uznane za przedwczesne, skoro kwestia istnienia lub nieistnienia zabezpieczonego hipoteką zobowiązania podatkowego nie została rozstrzygnięta na właściwej drodze przed jego wytoczeniem. Po drugie, w związku z równoległym prowadzeniem postępowania zmierzającego do ustalenia zobowiązania podatkowego powoda, Sąd mógł (fakultatywnie) zawiesić postępowanie cywilne na

podstawie art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c., do czasu wydania decyzji przez organ administracji w postępowaniu odwoławczym. Każde z tych rozstrzygnięć byłoby uzasadnione faktem, że wydanie decyzji administracyjnej stwierdzającej istnienie bądź wygaśnięcie zobowiązania podatkowego powoda stanowi w świetle twierdzeń uzasadniających żądanie konieczny element stanu faktycznego sprawy. Tylko ostateczna decyzja organu podatkowego, z której wynikałoby nieistnienie w dacie dokonania wpisu zobowiązania podatkowego zabezpieczonego przez wpis hipoteki mogła być podstawą ustalenia, że w dacie wpisu nie istniała zabezpieczona hipoteką wierzytelność. Trafnie zauważa skarżący, że skorzystanie z możliwości zawieszenia postępowania powinno być warunkowane celowością zastosowania tej instytucji w okolicznościach konkretnej sprawy oraz względami ekonomiki procesowej (por. m.in. uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z 12 października 1979 r., III CZP 55/79, OSNC 1980, nr 3, poz. 47 i z 24 września 1981 r., III CZP 29/81, OSNC 1982, nr 4, poz. 45; postanowienia Sądu Najwyższego z 19 października 1966 r., I CZ 112/66, OSNC 1967, nr 7-8, poz. 129 i z 17 listopada 1981 r., I CZ 119/81, OSNC 1982, nr 5-6, poz. 83; wyrok Sądu Najwyższego z 10 lipca 2002 r., II CKN 826/00, niepubl.). Względy pragmatyczne przemawiały w okolicznościach niniejszej sprawy za zawieszeniem postępowania do czasu wydania ostatecznej decyzji administracyjnej w toczącym się równoległe postępowaniu odwoławczym (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 maja 2007 r., I CSK 24/07, niepubl.). Zarzut naruszenia art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c. został więc w skardze kasacyjnej słusznie podniesiony.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

